

לד לד

(שנאמר בפעם הראשונה) מפרש „על ב־ שורת הזרע ועל בשורת א״י, ועל „ויבן שם מזבח“ השני כותב „נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם“ – אבל בנוגע למזבח ה־ שלישי (לאחר ציווי ה' „קום התהלך בארץ גור״) סתם רש״י ולא פירש כלום.

הטעם שלא פירש רש״י כהמדרשׁוֹ שהמזבח השלישי ה' „לקנינה“ – יש לומר: דברי המדרש הם להשיטה¹¹ שע״י הליכת אברהם לארכה ולרחבה „זכה ב־ה“ (שעל ידי הילוך קנה)¹², ולכן מתאים לומר שמזבח זה ה' „לקנינה“¹⁴; ואולם, לפי פרשׁי על התורה, בפשוטו של מקרא – לא ה' בהילוכו של אבר-

א. בפרשתנו מסופר ע״ד שלש מזבחות שבנה אברהם אבינו: (א) ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו, (ב) ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה', (ג) ויבן שם מזבח לה'. וביארו חז״ל: ג' מזבחות בנה אחד לבשורת א״י וא' לקנינה וא' שלא יפלו בניו. כלומר, שכל אחד מג' מזבחות אלו בנה אברהם לשם ענין בפ״ע: הראשון, שנבנה לאחר דיבור השם אל אברם „לזרעך אתן את הארץ הזאת“, ה' „לבשורת א״י: המזבח שבנה סמוך לעי ה' לשם תפלה“, שלא יפלו בניו בע״י: והמזבח השלישי, שבנה ל־ אחר קיום ציווי ה' „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“, שע״י „זכה בה“, ה' „לקנינה“ (של א״י)¹⁵.

רשׁי בפירושו על התורה מביא תוכן דברי המדרש בנוגע לשני המזבחות ה־ ראשונים – על הפסוק „ויבן שם מזבח“

(1) יב, ז.

(2) יב, ח.

(3) יג, יח.

(4) ב״ר (פרשתנו) ספ״ט.

(5) כמ״ש במפרשי המדרש (פירוש המיוחס לרשׁי. מת״כ. פי' מהרז״ו. ועוד).

(6) כמ״ש בת״א יב, ח „(ויקרא) וצל״. וכ״ה לכמה ג׳ בהמשך דברי המדרש (ראה ב״ר הוצאת תיאודור). וביל״ש עה״פ (הובא במהרז״ו. ע״ש).

(7) המשך הלשון בב״ר שם.

(8) יג, יז.

(9) לשון המת״כ לב״ר שם (ע״פ ב״ר עה״פ – ראה לקמן הערות 12, 13).

(10) ובב״ר לא נקט כסדרם של הפסוקים, כי „אידי דבעי לפרש מעשה זיהושע (שבעי) קודם נקט ועשאו אחרון“ (פי' המיוחס לרשׁי לב״ר שם. וראה גם יפ״ת השלם, פי' מהרז״ו. ועוד).

(11) ומה ששינה רשׁי במזבח הא' והוסיף (והקדים) „על בשורת הזרע“ – ראה מפרשי רשׁי (גו״א. הואיל משה (באר היטב). שפ״ת. משכיל לדוד. ועוד).

(12) בב״ר ספ״א (וכן בב״ב ק, א) דעת ר' אלי' עזר. ולהעיר שבעל המאמר בב״ר פל״ט הוא ג״כ ר״א [ואת״ל דר״א בן שמוע (בב״ר שם) הוא המשך ללפני זה – לכאורה בעל המאמר הוא ר״א התנא].

(13) כ״ה לפי המת״כ לב״ר. ועד״ו בפי' מהרז״ו. וראה יפ״ת (השלם) לב״ר שם (ועוד), דאתי גם לדעת חכמים שם. וראה תו״ח ב״ב שם ד״ה משום חביבותא. כוס ישועות ויפה עינים שם. ואכ״מ. (14) וראה גם תיב״ע עה״פ (ובלקו״ש חט״ו ע' 101 והערה 16 שם). רמב״ן יג, טו (ע״ד הדרש כו', וכהמשכו: וע״ד הפשט כו'). ובשׁׁך עה״ה מפרש, דויבן שם מזבח ה' „כדי להחזיק בה“. ע״ש.

(*) כ״ה בדפוס׳י רשׁי שלפנינו, דפוס שני דרשׁי וכמה כת״י רשׁי (שתחז״י). ובדפוס ראשון וכמה כת״י רשׁי (שתחז״י) נאמר „על בשורת א״י לפני „על בשורת הזרע“.

ששמע אברהם בבשורה זו דוקא, שלא נאמרו בבשורה הראשונה¹⁷ – ומובן מ' אליו שבגלל בשורות נוספות אלו בנה אברהם מזבח מיוחד לה'.

אמנם ביאור זה דחוק הוא מפני לשון הכתובים: „ויבן שם מזבח“ משמע, שבנין המזבח ה' שייך להמקום שנבנה בו. וע"ד שמצינו בשני מזבחות הראשונים – ש(גם) בהם נאמר „ויבן שם מזבח“ – ש' ה' „שייכים“ וקשורים עם מקום בניי-תם¹⁸: המזבח הראשון, שה' „לה' הנראה אליו“, בנאו אברהם „שם“ דוקא, כי ב' מקום זה נראה ה' אליו¹⁹; ומזבח השני

הם לארכה ולרחבה משום קנין הארץ, וכסוים הכתוב עצמו „קום התהלך גו' כי לך אתננה“ – לשון עתיד, היינו שה' הליכה היא רק לסמן את אורך ורוחב הארץ שהקב"ה עתיד ליתנה לו²⁰. וא"כ אין לפרש שמזבח זה בנה „לקנינה“.

אבל טעמא בעי: מאחר שנחית רש"י לבאר הטעם של כל אחד משני המזבחות הראשונים שבנה אברהם – מדוע לא ביאר טעם על בנין מזבח השלישי?

ב. לפי פשוטו יש לומר:

לאחרי שפירש רש"י כי אברהם בנה מזבח עבור הבשורות טובות – „בשורת הזרע“, „בשורת א"י“ – שוב אין צורך ל' חפש טעם אחר על בנין המזבח השלישי, כי כמפורש בקרא בנה אותו אברהם לאחר שנתבשר בשו"ט²¹, „כי את כל ה' ארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, ושמת את זרעך כעפר הארץ גו'“ – היינו כ"כ ברכות וענינים טובים, הן בבשורת א"י והן בבשורת הזרע²².

מתקיים שנאמר והתברכו בזרעך אבל לימות המשיח משולין כחול שמקפה שיני הכל כך יפלו ויקהו כל העולם שנאמר ולו יקחת עמים. וראה גם פרש"י שבהערה 25.

¹⁷ ולכמה מפרשים (ריב"א וחי' ופי' מהרי"ק על פרש"י – יג, יד, מש"כ רש"י (שם) ש,הי' הדבור פורש ממנו" (מאברהם) ורק כאן נאמר „וה' אמר אל אברהם“ – כי לפניו (בפסוק יב, ז), „לא ה' מאריך עמו כ"כ בדברים“.

¹⁸ ועד"ז הוא בשאר המקומות בתורה שנאמר „ויבן שם מזבח“ וכי"ב (ראה וירא כב, ט. תולדות כו, כה. וישלח לג, כ. לה, ז), שכולם בא הכתוב להדגיש שה' ענין מיוחד במקום ההוא, שלכן בנה המזבח שם דוקא.

¹⁹ אלא פרש"י מפרש „על בשורת הזרע ועל בשורת א"י“, לשלול הפירוש שבניית המזבח היתה ע"ז שנראה אליו ה' (רמב"ן, צידה לדרך ואוה"ח יב, ז). אבל גם לפרש"י ה"ז שייך לבשורת הזרע ובשורת א"י שנתבשר כאן („לזרעך אתן את הארץ הזאת“), ולא למש"ב בתחילת הסדרה „ואעשך לגוי גדול“. וראה מפרשי רש"י שבהערה 11. באר מים חיים (לאחי המהר"ל) שם, ח. מלאכת הקודש על פרש"י. יפ"ת שבהערה 17. ואכ"מ.

¹⁵ וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 204 ואילך, שמוכח בכ"מ בפרש"י שלדעת רש"י בפירושו עה"ת לא נקנתה א"י לאברהם (ולא – בכלל – להאבות), משא"כ לדעת המדרש וע"ד ההלכה. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 131 ואילך.

¹⁶ יג, טו"ז.

¹⁷ ולכן אף את"ל שאין מקום לבנות מזבח על חזרת בשורה עוה"פ (ראה יפ"ת השלם לבי"ר שם, כב) – בנדוד"ז שנתוספו כאן פריטים, ופרטים עיקריים, ה"ז כמו בשורה חדשה. ובדפוס ראשון וכתבי רש"י (שחת"י), ישנה אריכות בפרש"י עה"פ (יג, טז) ע"ד בני ישראל, שאינה בפרש"י לפנינו, וז"ל: ושמת את זרעך כעפר הארץ שיהו מפורזין בכל העולם כעפר המפורז ועוד שאם אין עפר אין בעולם אילנות ותבואה כך אם אין ישראל אין העולם

¹⁸ והטעם י"ל, כי לא מצינו שבכל פעם שנגלה ה' לאברהם בנה מזבח – ראה לדוגמא ריש (ווסף) פרשתנו. וראה מפרשי רש"י שבפנים ההערה (כ"ז טופח).

¹⁹ ובכת"י הנ"ל: מפורזין מסוף העולם ועד סופו . . כך יקחו ויפלו כל כו'.

אמנם עדיין אין הענין מתיישב כל צרכו (בדרך הדרש). כי את"ל שמזבח זה (השלישי) בא (רק) על הבשורות, כי גוי' לך אתננה גוי' ושמתי גוי', הו"ל להדגיש (עכ"פ – לרמז) בהכתובים שבנינו הי' בסמיכות ובהמשך לשמיעת הבשורות: אבל בלשון הפסוק מודגש ההיפך, ה"ה הפסוק והשהי"י שבין בשורות אלו לבנין המזבח – "ויאהל אברם ויבא וישב גוי' (ורק אח"כ) ויבן שם מזבח לה'".²⁵

ולכן מסתבר, שבנין המזבח הי' (גם) ענין בפ"ע, בשייכות להתיישבותו בעיר חברון.²⁶

ג. ויש לומר הביאור בזה:

אמרנו חז"ל²⁷, "סימן נתן לו-הקב"ה ל-אברהם שכל מה שאירע לו אירע ל-בניו", מעשה אבות סימן לבנים, וכמ"ש הרמב"ן²⁸ ד"כולם (כל מעשי האבות) באים ללמד על העתיד כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבוא לזרעו", ואולי י"ל, שמעשה האבות הוא סימן, גרס"ם ל-

נבנה "שם", בסמיכות לעי, כי נבנה (כ"פרש"י) מטעם ש"נתנבא שעתידין בניו להכשל שם כו' ו(לכן) התפלל שם עליהם"²⁹.

ואת"ל שבנין מזבח זה (השלישי) הי' נגלל הבשורות טובות שנתבשר קודם ביאו לחברון ומה שבנה המזבח בחברון דוקא, הוא רק משום שזהו המקום שאלי בא לאחר קיום ציווי הקב"ה³⁰ (בבשורת הארץ) "קום התהלך בארץ גוי'"³¹ – אין שום שייכות, לכאורה, בין טעם בניית המזבח למקום זה דוקא: והכתוב הרי מדייק, "ויבן שם מזבח"?

ע"ד הפשט יש לבאר הקשר דמזבח זה למקומו, כי זה הי' המקום הראשון בארץ ישראל שבו נתיישב אברהם אבינו בקביעות. שהרי עד אז הי' אברהם במצב של "הלך ונסוע"³², "וילך למס-עיו"³³, ורק בבואו לחברון התיישב ב-ארץ, כמ"ש "וישב באלוני ממרא אשר בחברון" (וכמסופר לאח"כ, שאברהם ישב שם כ"ה שנה³⁴). ובמילא מובן, שזהו המקום המתאים להודות להקב"ה על בשורת (התיישבותו – קבע בא"ר).

25) דאם בא להדגיש שזה הי' אחר קיום ציווי ה', "קום התהלך בארץ גוי'", הו"ל להכתוב להדגיש העיקר "וילך אברם גוי'", ולא (רק) "ויאהל אברם" (וראה ש"ך עה"ת שם).

ולעיר שבדפוס ראשון דפרש"י שם יג, יח איתא, "ויאהל אברם, שחזר לאשתו כשראה שאינו מוליד פירש ממנה כיון שאמר לו הבה ושמתי את זרעך חזר לה". – אבל ליתא בשאר הדפוסים וכת"ש (שתת").

26) להעיר ממדרש הגדול פרשתנו יג, יח – הובא לקמן בפנים סעיף ה.

27) תנחומא פרשתנו ט. ועד"ז בב"ר פ"מ, ו.

28) פרשתנו יב, ו. וראה שם יב, יו"ד, יד, א.

תולדות כו, א. וישלח לב, ד. וראה גם בהגסמ בהערה 63.

29) וע"ד שמצינו בנוגע לסימני טהרה וטומאה

דבהמה, דהסימנים הם הגורמים הטהרה והטומאה

20) ובוזה מתורץ ג"כ – מג"ל לרש"י (בפשש"מ) שמזבח זה הי' שייך וקשור עם נבואה זו (שלכאורה פירוש זה רחוק מדרך הפשט) – כי דוקא עפ"י מובן דיוק הלשון, "ויבן שם מזבח", שבניית המזבח היא בשייכות למאורע שאירע שם דוקא (ראה גוי"א (וראה גם רע"ב) על פרש"י כאן).

21) אבל ראה אברבנאל כאן: שעם היות שאמר ית' לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה הגה הוא בענותנותו לא עשה כן כו'. וראה גם לקו"ש ח"ז (ע' 86, 81) שכ"ה לפרש"י (יב, ד) ש"וישב" כאן הוא ל' עכבה.

21*) להעיר מש"ך עה"ת הנ"ל הערה 14.

22) יב, ט.

23) יג, ג.

24) פרש"י וירא כא, לד.

שלשה" אנו מוצאים גם בחלוקת הקר-
בנות (על המזבח) למיניהם – שה-
רמב"ם³⁴ מחלק את הקרבנות ל"ארבעה
מינין, עולה וחטאת ואשם ושלמים", ואי-
לו במדרש³⁵ מצינו שמחלקם לשלשה –
"עולה שלמים וחטאת". ומובן שאין כאן
סתירה, כי חטאת ואשם תוכנם אחד³⁶,
שניהם באים לכפרה.

ועפ"ז יש לומר, ששלש פעולות הנ"ל
שבקרבות מכוונות כנגד שלשה סוגים
אלו שבקרבות³⁶:

שלמים, שיש בהם אכילת בעלים, הם
כנגד זה שהמזבח (קרבנות), "מזין" את
העולם, דכשם שהבעלים זוכים באכילת
לתם זו (שהיא אכילה גשמית, מזון הגוף)
על ידי הקרבת קרבן לה', כך "בזכות
הקרבות העולם נזון":

חטאת (ואשם) שבאו לכפרה – היינו
"מזיח . . מכפר":

והעולה, שהיא כליל לה', ענינה
ל"חבב ישראל אל אביהם"³⁷, ובלשון ה-
מדרש³⁸, ש"העולה נקרכת לכבוד הקב"ה
בלבד אבל השלמים והחטאת בעד (כ-
נגד) עצמנו", כלומר, השלמים והחטאת
באים (בעיקר?, גם?) לתועלת המקריב
(או בשביל קבלת מזון, או כדי לבטל
ענינים בלתי רצויים), משא"כ העולה

מאורעות הבנים. ועפ"ז בעניננו, מזבחות
אלו שבנה אברהם הם הם ההכנה ונתינת
כח לעבודת הקרבנות³⁹ (של בני ישראל)
ע"ג המזבח במשכן ומקדש.

וזהו נקודת הטעם שבנה אברהם
שלשה מזבחות – כי ב"מזבח" של ה-
"בנים" מצינו ג' פעולות וענינים, ש(ה-
"סימן" ו)נתינת הכח להם הם שלשה
מזבחות אלו שבנה אברהם.

וההסברה:

בנוגע לענינו של מזבח אמרו חז"ל⁴⁰ –
"מזבח, מזיח ומזין מחבב מכפר",
כלומר: מזיח גזירות⁴¹ (רעות מעל ישר-
אל⁴²): מזין, בזכות הקרבנות העולם נזון
שהקרבות באין מן המזון וגורמין לו
ברכה⁴³; מחבב את ישראל אל אביהם⁴⁴;
ומכפר עונות⁴⁵.

ארבעה דברים אלו מתחלקים, בכל-
לות, לשלשה סוגים: א) "מזין" – השפעת
מזון לעולם, ב) "מזיח ומכפר" – ביטול
ענינים בלתי רצויים מעל ישראל (גזי-
רות ועונות). ג) "מחבב את ישראל אל
אביהם".

והנה, חלוקה כזו של "ארבעה שהן

(אבל בסימני עופות וסימני ח' לגבי חלבה זה רק
הוא סימן (המבור) איהו הטהור ואיהו החי" –
צפ"ע על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"א ה"א.
וראה לקמן ע' 117 הערה 17.

30) ואף שגם יצחק ויעקב בנו מזבחות, כנסמן
לעיל הערה 18 (וראה פרש"י בלק כג, ד, אבותיהם
של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות כו'), יש בהם
סימן לבנים" משלהם. ולהעיר שבמדרשים הנ"ל
(הערה 27) מפורש הענין דמעשה אבות סימן לבנים
רק בנוגע לאברהם – "סימן נתן לו הקב"ה לאברהם
שכל מה שאירע לו אירע לבניו", ומפרט כו"כ
דברים שאירעו לאברהם ואירעו עדיז לבניו.

31) כתובות י, ב.

32) ל' הגמ' שם.

33) פרש"י שם.

34) הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"ב.

35) מדרש תדשא (הגק' ג"כ ברייתא דר"פ בן
יאר) פ"ב. ס' ריאל המלאך (בשנינו קלים).

36) ראה גם רמב"ן פרישתו טו, ט.

37) ראה באופן אחר קצת – חדא"ג מהרש"א
כתובות שם. והמבואר בפנים הוא ע"פ המדרש
תדשא.

38) להעיר שעולה דורון הוא – זבחין ז, ב.

39) מדרש תדשא וס' ריאל המלאך שם. ע"ש.

40) הובאו קטעים מפרק זה בס' הרקח בתחלתו.

41) הגמ' הל' יסוה"ת פ"ב.

ה. ידוע שעבודת הקרבנות נקראת בשם „עבודה“ סתם⁴⁶, משום שבה מתבטא כללות הענין דעבודת השם.

ומזה מובן, דכשם שבקרבנות ישנם ג' הענינים הנ"ל – כמו"כ הוא בנוגע לכל-לית הענין דעבודת השם, שג' חלוקות בה:

ראשיתה היא העבודה דתורה ומצות, מזון הנפש („מזין“), כי התורה היא „חיי-נר“, ונאמר (גבי מצות), „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“⁴⁷, וכידוע שרמ"ח מ"ע הם כנגד רמ"ח אברים⁴⁸, ועל ידי קיום התומצ' ממשיכים חיות (הנשמה) תוך אברי האדם⁴⁹.

למעלה-מזה היא עבודת התשובה, דגם כאשר חטא ופגם ועבר את הדרך ר"ל, מתקן זה ע"י התשובה („מכפר“ ו- „מזיח“).

אמנם שלימות ענין הדביקות בו יתברך היא העבודה דמסירת נפש, זה שהאדם מוסר את עצמו מכל וכל להקב"ה (כמו עולה שהיא כליל לה'). שזוהי אמי-תית ענין המסירת נפש, שמוסר נפשו לא בשביל שכר או בשביל איזוהי תועלת (גשמית, או) רוחנית (שתגיע לנשמתו)⁵⁰, כ"א רק לכבודו ית', בלי שום חשבון כלל וכלל⁵¹. וזוהי שהאדם מקריב (ומבטל) את עצמו כליל להקב"ה, ואינו

באה רק „לכבוד הקב"ה בלבד“, ועל ידה מתחבבים ישראל אל אביהם שבשמים³⁹.

ד. ויש לומר, ששלש פעולות הנ"ל ישנן, בכללות, בכל קרבן, כי כולם יש שלשה ענינים: א) זריקת הדם ע"ג המזבח; ב) אכילת כהנים ובעלים (וגם בקרבן עולה – עורה לכהנים⁴⁰); ג) גילוי שכינה – האש שירדה מן השמים ו„אכלה“ את הקרבנות⁴¹ (ובכללות יותר – מה שמקום המזבח הוא בביהמ"ק, בלשון הרמב"ם⁴², „בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות“):

חלק הקרבן הנאכל (ושייך) לכהנים ולבעלים – מרמז על פעולת „הזנת העולם“, כנ"ל:

זריקת הדם ע"ג המזבח היא הפועלת כפרת⁴³ העונות וריצויין (שזה כולל ריצוי על כל ענינים בלתי רצויים):

וגילוי השכינה שבקרבנות (האש ש-יורדת מן השמים, ובכללות, זה שהמזבח הוא בבית המקדש, „בית לה'“) מורה על חביבותם של ישראל⁴⁴, ועד „כדרך שבא לראות כך בא ליראות“⁴⁵, שכל התגלות זו היא בשביל ישראל עם קרובו.

(39) וראה גם אדר"נ רפ"ד.

(40) צו ז, ח.

(41) יומא כא, ב.

(42) ריש הל' ביהמ"ח.

(43) תרי"ב ויקרא א, ד. וזבחים ו, א. וש"נ.

(44) ראה יומא שם דרך בבית ראשון ה' אש יורד מן השמים (רבוצה כארי) ואוכל הקרבנות (משאיכ בבית שני ד, סיועי לא מסייעא, אבל ירדה מלמעלה). ולהעיר מגמ' שם לפנינו בנוגע להנס בלחם הפנים, „אומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסידור“.

(45) חגיגה ב, א (וש"נ). וראה אוה"ת בראשית

וירא קג, ב ואילך.

(46) ראה מפרשים לאבות פ"א מ"ב.

(47) אחרי ית, ה.

(48) מכות כג, סע"ב. הובא בהקדמת הרמב"ם

לספר היד בסופה. ובכ"מ.

(49) וראה לקי"ת נצבים מה, ג.

(50) וכלשון הרמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ב: לא מפני דבר בעולם כו' לא כדי לירש הטובה (חיי עוה"ב) – שביאר בריש הפרק ובפ"ח ט' שם) אלא עושה האמת מפני שהוא אמת.

(51) ראה תניא פ"ח ופ"ט. וראה בארוכה

לקי"ש ח"כ ע' 75 ואילך.

ונמצא, ששלשת המזבחות שכנה אבר-
הם הם בסדר דמן הקל אל הכבד: הרא-
שון – „על בשורת הזרע ועל בשורת
א"י" (דוגמת „מזין"); השני – תפלתו על
מעשה עכן („מזיח . . מכפר"); והשלישי
– „ויבן שם מזבח לה'" (סתם), מבלי שום
כוונה נוספת, רק לכבודו יתברך.

[ובזה יומתק זה שבהמזבח הראשון
לא העתיק רש"י את התיבות „לה' הנראה
אליו" – דלכאורה, פשטות משמעות
הכתוב היא, דלאחרי שנראה אליו ה' –
„וירא ה' אל אברם" – בנה מזבח „לה'
הנראה אליו", וא"כ הו"ל לרש"י להעתיק
הנ"ל ולפרש שבניית המזבח היתה
להודות על התגלות זו⁵⁴ (או שהתגלות
זו עוררה אצלו הרצון לעבוד ה' על ידי
מזבח), ורש"י מפרש שהמזבח בא (רק)
„על בשורת הזרע ועל בשורת א"י"?

וע"פ הנ"ל מובן, כי סדר העבודה
הוא בהדרגה (מלמטה למעלה), מן הקל
אל הכבד, ותוכן זה שבמזבח (לבנות
מזבח „לה' הנראה אליו") שייך למזבח
השלישי⁵⁵; ולכן פרש"י דמש"נ „לה'
הנראה אליו" (גבי מזבח הא') לא בא
לתאר תוכנו ומטרתו של המזבח, אלא
רק כסימן (הזמן) לחוד – ש(בנייתו) היא
בגלל הבשורות – הבשורות נודעו לו
כאשר „ה' נראה אליו"⁵⁶.

ז. ועפ"ז יש לבאר גם זה שהכתוב
מדגיש גם במזבח הג' „ויבן שם מזבח
לה'", שכנה את המזבח בחברון דוקא, כי
תוכן ענינו של מזבח זה שייך לעיר
חברון דוקא.

מחפש לעצמו כלום, הרי הוא „מחבב את
ישראל אל אביהם".

ו. עפ"ז יובן תוכנם של שלשת ה-
מזבחות שכנה אברהם – בבחינת „מעשה
אבות סימן לבנים" – שבהם הניח אבר-
הם את היסודות („סימן") לשלשה ענינים
כלליים בעבודת עם ישראל במשך כל
הדורות:

המזבח הראשון ה' „על בשורת הזרע
ועל בשורת א"י", שזהו ענין של צרכי
האדם, הן הגשמיים והן הרוחניים (ב-
דוגמת „מזין"⁵¹):

המזבח השני – שהתפלל שם עליהם
(לכפר על מעשה עכן)⁵² – היינו הענין
ד„מזיח"⁵¹ . . מכפר";

ואילו המזבח השלישי לא פרש"י מהו
ענינו – כי תכליתו של מזבח זה אינה
בשביל איזו תועלת צדדית, כ"א רק כדי
לבנות מזבח לה' (כמו קרבן עולה שהיא
כליל לה', ובאה רק לכבודו יתברך
כנ"ל). וה„סימן לבנים" שב„מעשה אבות"
זה⁵³ הוא לענין ד„מחבב" שבקרבנות⁵⁴,
כי הקרבה באופן כזה פועלת חביבותם
של ישראל אצל הקב"ה, כנ"ל.

51* להעיר מהגירסא בש"ס כתי' מינכן (ראה
מס' כתובות עם דקדוקי סופרים השלם – אה"ק,
תשל"ב) „מזין (ואח"כ) ומזין".

52* להעיר ממלאכת הקודש על פרש"י
פרשתנו (יב, ח) דנפועלת אברהם בעי „דהי' בשביל
עון, הוצרך לשניהם, תתפלה, ולמזבח להקריב עליו
קרבן לכפרת עון".

53* משא"כ המזבח שבפ' וירא – עקידת יצחק
– שזה ה' מצד הציווי, ואין זה בגדר מעשה אבות
שהם רק סימן לבנים, אלא שהוא כעין תחילת מעשה
הבנים. שלכן: א) ה' מצד הציווי, ב) ה' במקום
המקדש והמזבח בהר המור"י. וראה רמב"ם ה'ל'
ביהב"ח רפ"ב.

54* ולהעיר מרמב"ם שבהערה 50, שממשיך
שם: והיא מעלת אברהם אבינו כו'.

54* כפי' המפרשים הנ"ל הערה 19.

55* וכנ"ל סו"ס דבחי' זו הג' שיכת לגילוי
שכינה (שבקרבנות). וראה אברבנאל שם בפ' „ויבן
שם מזבח" (הא').

56* וראה באר יצחק לפרש"י שם, ז.

ונמצא, שמזבח הראשון דאברהם – שכנגד העבודה דתומ"צ – הוא ה"סימן" למקדש הראשון, עבודת הצדיקים (שנקראים כן על שם עבודתם בקיום ה"תומ"צ); ומזבח השני שלו – כנגד עבודת התשובה – הוא ה"סימן" להעבודה ד"מקדש שני".

אמנם תכלית השלימות היא בית המקדש השלישי – תכלית השלימות בעבודת השם, שאז יקויים היעוד "עין בעין יראו וגו'", היינו התגלות אלקות בתכלית השלימות, ובמילא גם דביקות בנ"י בה' תהי' בתכלית השלימות וב"ביטול מוחלט אליו ית'. וב"מעשה אבות" הוא המזבח השלישי שבנה אברהם ב"חברון, שכל ענינו ה' רק – ויבן שם מזבח לה'", כנ"ל באורך.

ויש למצוא סמוכין לזה בדברי ה"מדרש", שאברהם בנה מזבח בחברון מפני שהוא "מקום שהמליכו בו את דוד ושם כרתו ברית שנאמר" ויבאו כל זקני ישראל אל המלך חברונה ויכרות להם המלך דוד ברית בחברון לפני ה'": ידוע שמלכותו של דוד המלך (וב"פרט כאשר נעשה מלך בפועל על כל ישראל) היא מלכות נצחית, אשר של"י מותה היא מלכותו של המלך המשיח.

וכידוע⁵⁷ ש"חברון" הוא לשון חי"בור⁵⁸ [וכמשנ"ת במק"א⁵⁹ שזה שייך (גם) לעיר חברון כפשוטה, ששם נקברו ה"אבות והאמהות של כל ישראל ואין קורין אבות (ואמהות) אלא לאלה", וכל התפלות עולות על ידי חברון], ואמ"ת תית הקשר והחיבור של בנ"י עם הקב"ה הוא כאשר עבודתו היא לא "בעד עצ"מנו", בשביל איזו תועלת המגיעה לה' אדם (גם לא תועלת נעלית ביותר של כפרת האדם), כ"א כאשר ה"מזבח" (ה' הקרבה) שלו הוא רק לכבודו ית', כולו כליל לה'.

ח. ידוע שעיקרו של ביהמ"ק – "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁶² – הוא המזבח, וע"פ הנ"ל יש לומר, שג' מזבחות אלו דאברהם, הם כנגד ג' בתי-מקדשות⁶³:

נת' ב"מ" בארוכה⁶⁴, שהפרש בין מקדש ראשון ומקדש שני בעבודה רוח-נית הוא בזה, שענינו של מקדש הראשון הוא עבודת הצדיקים, ועבודה דמקדש שני, שבא (לאחרי חורבן בית ראשון ו)לתיקונו של החורבן – היא עבודת התשובה.

(57) זח"א קכב, ב (מהנ"ע). קכה, א.

(58) להעיר שבדפוס ראשון ובא' מכת"י רש"י (שחת"י) איתא בפרש"י עה"פ (יג, יח) ד"ה אשר בחברון, "שחבר את עצמו להבירה".

(59) לקו"ש חכ"ה ע' 98.

(60) ברכות טז, ב.

(61) ילקוט ראובני ח"ש כג, ט (מגלה עמוקות).

וראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה שם.

(62) רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

(63) להעיר מרמב"ן תולדות (כו, כ). וראה גם כלי יקר שם, (ט) שג' הבארות שחפר יצחק הם לנגד ג' בתי מקדשות. ע"ש – נת' בארוכה לקמן ע' 116 ואילך.

(64) לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. 67 ואילך.

(65) שאף שחסרו שם ה' דברים (ראה יומא שם), הרי נאמר (חגי ב, ט) "גדול יה' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שקאי על בית שני (ב"ב ג, סע"א ואילך). וראה בארוכה לקו"ש ח"ט (שם) ענינו ברוחניות.

(66) ישע"י נב, ח.

(67) ראה תניא פל"ו.

(68) מדרש הגדול פרשתנו יג, יח.

(69) ש"ב ה, ג.

(70) כמ"ש הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך.

וראה ר"ה (כה, א. זח"א קצב, ריש ע"ב. נוסח קידוש לבנה) "דוד מלך ישראל חי וקיים".

גם בזמן הגלות, צריכים להיות קשורים בתוכן הענין דמלכות דוד, דוד מלכא משיחא.

היינו שגם העבודה דתומ"צ ותשובה צ"ל חדורה בההכרה הברורה, ששלימות ענין עבודת השם תהי' רק לעת"ל⁷⁵ (שאז יהי' קיום המצות „כמצות רצונך“⁷⁶), וכדברי הרמב"ן הידועים⁷⁷ שהמצות שאנו מקיימים בזמן הזה (בחול"ל) הן רק „ציונים“, „כי עיקר כל המצוות ליושבים ב-ארץ ה'“ —

שזה גופא מעורר עוד יותר התשוקה והגעגועים לגאולה האמיתית והשלימה, ועי"ז מקרבים וממהרים את הזמן שבו רואים במוחש, בפועל ובגלוי, את קיומה של הכרית ברית דכל בני" עם דוד המלך, דוד מלכא משיחא — „ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם . . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם“⁷⁸, ובמהרה בימינו ממש.

(משיחת ד' מרחשון תשמ"ז)

וכפסק דין הרמב"ם⁷⁹ ש„המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ל-ישראל לממשלה הראשונה“: ולא עוד אלא שמצינו במדרשי חז"ל⁸⁰, שמלך המשיח הוא הוא דוד המלך — „דוד שמי“, ובלשון הידוע⁸¹ „איש צמח שמו הוא דוד בעצמו“⁸².

ונמצא, שמזבח זה שבנה אברהם שיך למלכותו של דוד, שהיא מלכותו של מלך המשיח, שאז תהי' תכלית ה-שלימות הנ"ל בעבודת השם.

ט. ההוראה מכל זה במעשינו ועבור-דתינו עתה:

מאחר שמעשה אבות הוא סימן ל-בנים, מובן, שענינם של כל שלשת המז-בחות שבנה אברהם צ"ל בעבודת כאו"א מישאל, וגם עתה.

וע"פ משנת שהמזבח השלישי הוא כנגד השלימות שתושג בגאולה האמי-תית והשלימה על ידי משיח צדקנו, נמ-צינו למדים, שכל עניני העבודה (כללות ענין המזבח והקרבתו בעבודת השם),

(71) שם רפ"א.

(72) ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד (ובפני משה שם).

(73) „סדר הושענות“ להושענא רבא (פיוט אומץ

ישעך).

(74) ולהעיר מסנהדרין (צח, סע"ב): עתיד

הקביה להעמיד להם דוד אחר כו'. וראה לקו"ש

ח"ה ע' 206 ואילך.

(75) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 77 ואילך.

(76) ראה תריח ר"פ ויחי. מאמרי אדמו"ר ה-

אמצעי ויקרא ח"ב ע' תרפו. וש"נ. המשך וככה

תרל"ז פ"ז ואילך.

(77) אחרי יח, כה (ע"פ ספרי עקב יא, יז — הובא

בפרש"י שם, יח).

(78) יחזקאל לז, כד-כה.

לך לך ב

נה „שלא נקרא שלם“, להתאימו ללשון המקרא „והי' תמים“⁸.

(ב) במשנה הלשון „לא נקרא שלם עד שמל“, משא"כ בברייתא „לא נקרא תמים אלא על שם מילה“ – שזהו שינוי עיקרי בתוכן: לפי סגנון המשנה „כל המצות ש- עשה אברהם אבינו“ שייכות ל„שלימותו“ של אברהם, אלא שאין ביכולתו לבדן לפעול בו שיהי' שלם, „עד שמל“, (ש(רק) בצירוף מצות מילה נעשה „שלם“: משא"כ בברייתא מפורש, ש„לא נקרא תמים אלא על-שם מילה“, שמצות מילה בלבד היא הפועלת שיהי' „נקרא תמים“.

ב. והנה בכלל יש לומר, שבמשנה וברייתא מדובר אודות שני ענינים שונים שישנם במצות מילה.

דהנה מבואר בכ"מ שבמצות מילה יש ב' ענינים: (א) שלא יהי' ערל, (ב) שיהי' מהול¹⁰ (ויש ביניהם כמה נפק"מ לדינא גם למעשה, וכמבואר בארוכה בצפצ"נ להרגצוביני).

ולפ"ז י"ל, שבמשנה מדובר בעיקר במעלת ענין הא' שבמצות מילה (שלא

א. תנן במס' נדרים: גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר: התהלך לפני והי' תמים (וכתיב בברייתא ואתנה ברייתא ביני ובינך. רש"י). ובגמ' שם: תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה שנאמר התהלך לפני והי' תמים וכתיב ואתנה ברייתא ביני ובינך.

והנה לכאורה נראה ששני המאמרים (במשנה וברייתא) היינו-הך. אבל כד-דייקת – כמה שינויים ביניהם:

(א) במשנה הלשון „לא נקרא שלם עד שמל“, ובברייתא „לא נקרא תמים אלא על שם מילה“. ולכאורה היינו הך, ד-היינו שלם היינו תמים. [דדוחק לומר שכוונת הברייתא היא לתקן לשון המש-

(1) לא, ב.

(2) פרשתנו יז, א.

(3) וכן הוא הלשון בתוספתא שם פ"ב, ו.

(4) יז, ב.

(5) ובכ"י דהמשנה (ראה שינויי נוסחאות ב-משניות עה"ג ודק"ס השלם לנדרים שם) הובא זה בפירוש. וכ"ה ברמב"ם הל' מילה פ"ג ה"ח. סמ"ג עשין כח. וראה תויו"ט למשנה נדרים שם. ואכ"מ.

(6) לב, א.

(7) לפנינו גם במשנה הוא מאמר רבי, כבברייתא שם, אבל להעיר, שלכמה גי' במשנה הוא מאמר ר' מאיר (כמצויין על גליון הש"ס שלפנינו נדרים שם. וראה שינויי נוסחאות למשניות ודק"ס השלם למס' נדרים). אבל לאידך, גם בברייתא יש כמה גי' שהוא מאמר ר' מאיר (ראה דק"ס השלם שם).

(8) ובפרט להגי' (ראה הערה הקודמת) שהוא אותו המ"ד.

(9) ראה מלאכת שלמה למשניות נדרים שם (בסוף הפרק) בשם ספר חן טוב (מהר" טובי' הלוי) פרשתנו, שמדייק כמה חילוקים בין לשון המשנה והברייתא.

(10) וראה לקמן סי"ט בנוגע ענין הג' שבמילה – עצם פעולת המילה.

(11) ראה צפצ"נ ריש הל' מילה (טז, א. שם, ב-ג). הל' ברכות (טז, ג). הל' כלאים (יב, ב). ועוד. וראה לקו"ש ח"ג (ע' 759 ואילך, 761 ואילך).